

Αθήνα, 20 Νοεμβρίου 2001

Δ Ε Λ Τ Ι Ο Τ Υ Π Ο Υ

Ο Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα: Ανάλυση – Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η Διοίκηση του ΙΤΕΠ βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να δώσει στην δημοσιότητα την μελέτη του καθηγητή και Γενικού Διευθυντή του Ινστιτούτου κ. Παυλόπουλου “Ο Χειμερινός Τουρισμός στην Ελλάδα: Ανάλυση – Συμπεράσματα - Προτάσεις”.

Η έντονη εποχικότητα που χαρακτηρίζει τον ελληνικό τουρισμό ασκεί πλήθος δυσμενών επιδράσεων που σχετίζονται με την αποδοτικότητα του επενδυομένου κεφαλαίου, με την απασχόληση, την πυκνότητα του τουριστικού πλήθους εν τόπω και χρόνω (περιβάλλον, κτλ.). Είναι, επομένως, αυτονόητο το χρέος της πολιτείας, αλλά και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, η μελέτη των αιτίων και η ανάληψη των δράσεων που θα απαιτηθούν για μια αξία λόγου άμβλυνση του φαινομένου. Διότι η άμβλυνση της εποχικότητας δεν αυξάνει μόνο την αποτελεσματικότητα των πόρων που απασχολούνται στον τουρισμό, αλλά επηρεάζει θετικά και την ίδια την ανάπτυξη του τομέα.

Η ανά χειράς μελέτη έχει ακριβώς αυτή την αποστολή. Να φωτίσει διάφορες πλευρές του ζητήματος, να εντοπίσει τα αίτια, να τοποθετήσει το πρόβλημα στις πραγματικές του διαστάσεις και να το απαλλάξει από τις επικίνδυνες φαντασιώσεις και αυταπάτες που έχουν αναπτυχθεί σχετικώς και φαίνεται να επηρεάζουν τις αποφάσεις πολιτικής.

I. Διαπιστώσεις

1. Το ποσοστό που αντιπροσωπεύει ο αλλοδαπός χειμερινός τουρισμός στην Ελλάδα, ως ποσοστό του συνολικού ετησίου αλλοδαπού τουρισμού, είναι μόλις 9%, έναντι μέσου όρου της τάξεως του 25% για τις κύριες ανταγωνίστριες χώρες.
2. Σημειώνεται ότι για τουριστικές περιοχές, όπως είναι η Τουρκία και η Κύπρος, που διαμοιράζονται βασικά χαρακτηριστικά με την Ελλάδα, όπως είναι η απόσταση από τις κύριες περιοχές προελεύσεως τουριστών, τα ποσοστά του χειμερινού τουρισμού είναι 21% και 19% αντιστοίχως (1998).
3. Σε όλες τις ανταγωνίστριες χώρες – Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία – με εξαίρεση την Τουρκία, έχει συντελεσθεί αύξηση του ποσοστού του χειμερινού τουρισμού μεταξύ 1975 και 1998, η οποία

κυμαίνεται από 2,9% για την Πορτογαλία μέχρι 62,3% για την Ιταλία. Η Ελλάδα, που είχε και το μικρότερο ποσοστό εκκινήσεως (1975: 14,4%) πραγματοποίησε δραματική μείωση (38,2%).

4. Η τάση μεταβολής του μεριδίου του χειμερινού τουρισμού κατά την περίοδο 1975-1998 δεν υπήρξε προς μια κατεύθυνση. Πάντως, οι απώλειες που σημειώθηκαν κατά την δεκαετία 1975-85 ανακτήθηκαν σε όλες τις χώρες με εξαίρεση την Ελλάδα, για την οποία υπάρχουν ενδείξεις – αν και ασαφείς – ότι η πτωτική τάση συνεχίζεται.
5. Οι αφίξεις από Αμερική, Ωκεανία και Αφρική σημείωσαν μείωση και στα απόλυτα μεγέθη, με ποσοστά μείωσης που κυμαίνονται από 30,1% για την Αμερική μέχρι 58,5% και 61,8% για Αφρική και Ωκεανία.
6. Στις 6 από τις 10 κύριες χώρες προελεύσεως έχει μειωθεί το μερίδιο της Ελλάδος στο συνολικό εισαγόμενο από αυτές χειμερινό τουριστικό προϊόν.
7. Από απόψεως γενικών υποδομών η Ελλάδα υστερεί έναντι των ανταγωνιστριών χωρών κατά τρόπο πολυδιάστατο (δρόμοι, λιμάνια, εποπτεία).
8. Η συγκριτική θέση της Ελλάδος από απόψεως ειδικών υποδομών είναι άκρως απογοητευτική. Με εξαίρεση, ίσως, την υποδομή συνεδριακού τουρισμού, σε καμιά από τις μείζονες ειδικές μορφές τουρισμού δεν έχουν δημιουργηθεί υποδομές ικανές να προκαλέσουν κινητικότητα.

II. Αίτια – Αξιολογήσεις

1. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την χώρα μας από τους άλλους ανταγωνιστικούς προορισμούς είναι η απόσταση από τις κύριες πηγές προελεύσεως. Τα στοιχεία, πράγματι, αποκαλύπτουν ύπαρξη αρνητικής συσχέτισεως μεταξύ ποσοστού αερομεταφερομένων τουριστών και ποσοστού χειμερινού τουρισμού. Απόσταση και κόστος διακινήσεως, σε συνδυασμό με διάρκεια διακοπών φαίνεται να προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό το σχετικό μέγεθος του χειμερινού τουρισμού στην Ελλάδα και στις κύριες ανταγωνίστριες χώρες.
2. Η περίπτωση της Τουρκίας, αν και φαίνεται ως εξαίρεση, στην πραγματικότητα ακολουθεί τον κανόνα. Το συγκριτικώς υψηλό ποσοστό αλλοδαπού χειμερινού τουρισμού που επιτυγχάνει μπορεί να ερμηνευθεί με αναφορά στη σύνθεση των τουριστών από άποψη προελεύσεως.
3. Το είδος των τουριστικών δραστηριοτήτων που, καταρχήν, θα μπορούσε να βοηθήσει στην βελτίωση του εποχικού προτύπου του αλλοδαπού τουρισμού στην χώρα μας δεν έχει μελετηθεί, στην έκταση και το βάθος που ενδείκνυται, ούτε από την πολιτεία, ούτε από τους ιδιωτικούς φορείς.
4. Τα στοιχεία υποδεικνύουν ως ρεαλιστικότερη προσέγγιση, υπό την έννοια συνεξετάσεως του κοινωνικού κόστους, την επιδίωξη αυξήσεως του μεριδίου, κυρίως των μηνών που περιλαμβάνονται στην ενδιάμεση περίοδο, με έμφαση στους μήνες που βρίσκονται στα άκρα της περιόδου αιχμής.

5. Η αποξένωση της τουριστικής Ελλάδας από ορισμένες περιοχές προελεύσεως (ΗΠΑ, Ωκεανία) έχει σωρευτικά αρνητικά αποτελέσματα, διότι παύει να λειτουργεί η διαφημιστική ανακύκλωση που συντελείται μέσω των επισκεπτών.
6. Παρά το γεγονός ότι η χώρα υστερεί δραματικώς σε ειδικές υποδομές, θεωρούμε ότι η απουσία αυτή δεν αποτελεί το κύριο αίτιο για το अपαραδέκτως μικρό μέγεθος του χειμερινού τουρισμού. Η αξιολόγηση αυτή υποστηρίζεται με αρκετή πειστικότητα από τα δρώμενα στην Τουρκία, η οποία ομοίως υστερεί σε ειδικές υποδομές – υπερτερεί πάντως της Ελλάδος – και παρά ταύτα, επιτυγχάνει σχετικό μέγεθος χειμερινού τουρισμού παρόμοιο με εκείνο των λοιπών ανταγωνιστριών ευρωπαϊκών χωρών.
7. Τα χαρακτηριστικά των αλλοδαπών χειμερινών τουριστών (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, προτιμήσεις), σε συνδυασμό με το πολύ μικρό μέγεθος ελαστικότητας ζήτησεως του χειμερινού τουριστικού προϊόντος ρίχνει φως όχι μόνο στην κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει η διαφήμιση του χειμερινού τουρισμού, αλλά και στον χαρακτήρα των υποδομών που πρέπει να είναι διαθέσιμες.
8. Η ανάλυση των δεδομένων για τις κύριες χώρες προελεύσεως τουριστών, οδηγεί στο μονοσήμαντο συμπέρασμα για τα αίτια του αναιμικού αλλοδαπού χειμερινού τουρισμού στην χώρα μας και της δραματικής μειώσεως κατά την τελευταία εικοσαετία. Τα αίτια πρέπει κατά κύριο λόγο – ή τουλάχιστον σε σημαντικό βαθμό – να αναζητηθούν εδώ, στην αδρανούςα χώρα προορισμού.
9. Η βελτίωση του μεριδίου της εξωαιχμιακής περιόδου οφείλεται στον Λοιπό Κόσμο (εξωευρωπαϊκό). Αυτό είναι σημαντικό μήνυμα.
10. Η Ελλάδα υστερεί δραματικά σε ειδικές τουριστικές υποδομές. Ωστόσο, θεωρούμε ότι δεν βρίσκεται εδώ η αιτία του αναιμικού αλλοδαπού χειμερινού τουρισμού. Το γενικό συγκριτικό πλεονέκτημα που διαθέτει η χώρα στον τουριστικό τομέα δεν σημαίνει ότι το διαθέτει και για κάθε ειδική μορφή τουρισμού, εξεταζόμενη υπό το πρίσμα κυρίου κριτηρίου προσελκύσεως.

Κατευθύνσεις Πολιτικής

Αυτές προσδιορίζονται, όπως προέκυψε από την ανάλυση, από αυτό που αποκαλούμε “σταθερές” του προβλήματος, οι οποίες είναι:

- (α) Ο χειμερινός τουρισμός αποτελεί σε πολύ υψηλό ποσοστό τουρισμό επαγγελματικό και αναψυχής, όχι όμως τουρισμό διακοπών, λόγω της εποχικής διαστάσεως κοινωνικών θεσμών, όπως είναι το σχολικό έτος και οι ετήσιες άδειες από την εργασία. Το δυνητικό χειμερινό τουριστικό πλήθος αποτελείται: (i) από τους απόμαχους της εργασίας, μισθωτούς και επαγγελματίες, (ii) από τους

αυξανόμενης ποσοτικώς σημασίας χρήστες του Σαββατοκύριακου και γενικότερα των βραχείας διάρκειας ταξιδιών αναψυχής και (iii) από τους πραγματοποιούντες επαγγελματικά ταξίδια.

- (β) Η απόσταση της χώρας μας από τις μείζονες προελεύσεις είναι μεγάλη και ως εκ τούτου δαπανηρή για βραχείας διάρκειας διακοπές, όπως είναι το Σαββατοκύριακο. Διεπιστώθη θετική συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους χειμερινού τουρισμού και οδικώς μεταφερομένων τουριστών.
- (γ) Οι υπερπόντιες χώρες, ως δυνητικές πηγές χειμερινής τουριστικής ζήτησεως, δεν είναι απαιτητικές σε ειδικές τουριστικές υποδομές. Τις πολιτισμικές υποδομές (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι και παρόμοια) δεν τις εντάσσομε στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τις θεωρούμε ότι αποτελούν τον ένα από τους δύο πυλώνες του τουρισμού μας (Ηλιος-θάλασσα, Πολιτισμός).
- (δ) Οι ανταγωνίστριες χώρες δεν βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση έναντι της Ελλάδος αναφορικώς προς την εν δυνάμει μεγάλη τουριστική αγορά – ως πηγή ζήτησεως αλλοδαπού τουριστικού προϊόντος – των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.
- (ε) Το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται εκτός της αγοράς εργασίας (τρίτη ηλικία) και μπορεί φυσικώς και οικονομικώς να ταξιδέψει θα τείνει να αυξάνεται μεσο-μακροπροθέσμως.

Οι ανωτέρω βασικές σταθερές οριοθετούν τις γεωγραφικές περιοχές, πληθυσμιακές ομάδες, καθώς και ομάδες ειδικών ενδιαφερόντων που προσφέρονται εκ πρώτης όψεως προς μελέτη, ως δυνητικές πηγές χειμερινών τουριστών.

Τα μέτρα πολιτικής που πιθανώς θα βελτίωναν το εποχικό πρότυπο δεν είναι τα ίδια για όλες τις περιοχές προελεύσεως, για πολλούς λόγους (διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, διαφορετικές ανάγκες ίδιων ηλικιών διαφόρων περιοχών), πρέπει δε να είναι φορτισμένα από τη διαπίστωση ότι η έμφαση πρέπει να δοθεί στην εξωαιχμιακή περίοδο.

- (α) Οι όποιες ειδικές υποδομές πρέπει να αποφασισθούν με βάση ειδικές έρευνες εντοπισμού των προτιμήσεων – με εποχική διάσταση – των δυνητικών χειμερινών επισκεπτών.
- (β) Οι ειδικές υποδομές και οργανωτικές και λοιπές διευθετήσεις που θα προκύψει ότι απαιτούνται για την προσέλκυση χειμερινών τουριστών οποθενδήποτε προερχομένων, είναι σκόπιμο να έχουν, καταρχάς, επίκεντρο τις μεγάλες πόλεις που συνδυάζουν εύκολη πρόσβαση σε αξιόλογα μνημεία του ελληνικού πολιτισμού.
- (γ) Οι δαπάνες διαφημίσεως και τα σχετικά προγράμματα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα κατά πηγή προελεύσεως, με βάση τις εκφρασθείσες προτιμήσεις των δυνητικών επισκεπτών. Αυτό απαιτεί, φυσικά, και σημαντική αύξηση των πόρων που διατίθενται για προβολή και διαφήμιση.

Ειδικότερα:

Α. Χώρες Ανατολικού Συνασπισμού

- Πρόβλημα αδείας επισκέψεως (visa). Ίδρυση προξενείων στις μεγάλες πόλεις, συνεργασία με προξενεία ή πρεσβείες άλλων χωρών – επ’ αμοιβαιότητα.
- Οργάνωση αντιστοίχου δικτύου διακίνησης τουριστών (ιδιωτικές εταιρείες με συμμετοχή εγχωρίων παραγόντων και κρατική ενίσχυση μέχρις ενηλικιώσεως αυτών).
- Αξιοποίηση θρησκευτικών δεσμών.

Οι κλιματολογικές συνθήκες πολλών από τις χώρες αυτές προΐδεάζουν θετικώς για ύπαρξη δυνατοτήτων προς αξιοποίηση.

B. Χώρες Δυτικής Ευρώπης

Επικέντρωση στην τρίτη ηλικία, η οποία διαθέτει και χρόνο και οικονομική άνεση. Η ηλικία, όμως, αυτή έχει και την μεγαλύτερη ευαισθησία στην ποιότητα, που οδηγεί στην ανάγκη αναβαθμίσεως όλου του φάσματος των τουριστικών υπηρεσιών. Οι χειμερινοί αυτοί επισκέπτες είναι κατά βάση περιηγητές. Το χαρακτηριστικό αυτό πρέπει να προσδιορίσει και την όλη οργάνωση υποδομής τους.

Καθ’ όσον αφορά στα επαγγελματικά ταξίδια, παρατηρητέα τα ακόλουθα: Πρώτον, ότι η δυναμική της κατηγορίας αυτής θα τείνει να μειώνεται καθώς προάγεται η σχετική τεχνολογία που υποκαθίσταται στην ανάγκη φυσικής μετακινήσεως. Δεύτερον, τα επαγγελματικά ταξίδια, υπό την στενή έννοια του όρου, ακολουθούν την χρονική κατανομή των αναγκών, τις οποίες εξυπηρετούν και δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προσοχής της τουριστικής πολιτικής, τρίτον, καθ’ όσον αφορά ειδικότερα στα επιστημονικά διεθνή συνέδρια, η χειμερινή περίοδος δεν είναι ιδιαίτερα προσφιλής, και τέταρτον, η χώρα διαθέτει ήδη πλεονάζουσα δυναμικότητα, με εξαίρεση τα πολύ μεγάλα συνέδρια (3.000 ατόμων και άνω). Επομένως, πρέπει να αντιμετωπισθεί με πολύ σκεπτικισμό η περαιτέρω ενθάρρυνση αυξήσεως της δυναμικότητας.

Γ. Υπερπόντιες Χώρες

Το πρόβλημα εδώ δεν αφορά ούτε σε ηλικίες, ούτε σε εποχές, ούτε σε χαρακτηριστικά των δυνητικών επισκεπτών. Πρόκειται κατεξοχήν για περιηγητικού τύπου ταξίδια, τα οποία χωρούν σε όλες τις εποχές. Οι ειδικές υποδομές διαδραματίζουν μικρό ρόλο. Το πρώτο ρόλο έχουν οι γενικές υποδομές.